

Jaialdi 2010

35.000 lagun dantzan, euskaldunen Far Westean

Bi aste barru egingo da Boisen euskal diasporako ekitaldi jendetsuena, Jaialdi. Bost urtean behin egiten da ospakizuna eta 2005eko edizioan 32.000 kroketa zerbitzatu ziren. Baina Jaialdi ez da kroketak eta dantzak bakarrik, hiltzen ari den AEBetako euskal komunitateari arnasa ematen dion festa berezia baizik.

URKO APAOLAZA

DAVE EIGUREN Jaialdiko zuzendaria pozik agertu zen duela bost urteko edizioaren ostean *Euskal Etxeak* aldizkariari eskainitako elkarrizketan: “Gauzak ondo egiten ari garenen sentazioa dugu (...) Jaialdi etengabe antolatzen den zerbait da. Bihar bertan hasiko gara hurrengorako lanean”. Ez da harritzekoa Eigurenen poza, inoiz baino jende gehiago bildu zen 2005ean, 35.000 inguru. Boiseko Euzkaldunak Inc. elkarteko hamahiru laguneko lan taldearen eta 900 bolondresen zereginari esker, arrakastatsua suertatu zen diasporako euskal festa handie-

na, 1987an sortu zenetik izan duen goranzko joerari eutsiz.

Beraz, lanean jardun dira urte hauetan, eta seigarren edizioaren egitaraua pronto dute. Uztailaren 27an egingo diote Jaialdira ongi etorria *Basque Blocken*, euskal jatetxe ugari, euskal etxea, museoa, frontoia, euskal kultur taldeen egoitzak, merkatua... biltzen dituen koadroa. Hura da AEBetako euskal komunitatearen zentro neuralgikoa, nolabait. Jakiak eta edariak izango dira bertan, musika eta dantza, aspaldiko lagunak eta berriketa... Hurrengo egunetan ekitaldi ugari burutuko

dute. Bat nabarmentzearren, *Festara* emanaldia aipa liteke: Euskal Herri-tik joandako bi dantza talde, jadanik ibilbide luzea duen Boiseko Oinkari dantza taldeak, bertsolariak eta Trey McIntyre Proyect balleta ikusteko parada izango da. Azkeneko hau Boiseko kultur enbaxadore prestigiosoa da, lan horretarako subentzionatu zuen David Bieter alkateak, eta euskal kulturarekin erlazionaturiko koreografia prestatu du Jaialdin estreinatzeko. Boiseko udalak kalkulatu duenez, kultur ekitaldietan inbertitzen den dolar bakoitzeko zazpi dolar jasotzen ditu

JON C. HODGSON

Jaialdiren eginkizuna

Jaialdi kalimotxoia baina zerbait gehiago da ordea, AEBetako euskaldunei balio baitie beren nortasuna agertarazteko: “Talde etniko asko dagoen herrialdeak dira *host country* horiek, eta besteengandik bereizi beharra dago. Zein da bidetik errazena? Kultur adierazpide bisualak erabiltzea, erraz ikusteko modukoak”, idatzi du *Euskonews*en Benan Oregi Eusko Jaurlaritzako diaspora gaietako teknikariak.

Diasporan, euskal nortasuna mantentzeko, dantza eta gisa bereko espresioei heldu zaie. Ez hainbeste euskarari. Erreportaje honetako hurrengo orrialdeetan Miel A. Elustondok adierazi bezala, Nevada, Idaho, Kalifornia eta beste zenbait lekutako lehen belaunaldiko euskal hiztunak hiltzen ari dira azken urteetan barra-barra: “Zerrenda handiago osatzen dute hildako euskaldunek, bizi direnek baino AEBetako Mendebalde honetan” dio Elustondok.

Hala ere, saiatzen ari dira gazteenek euskara ikas dezaten. Gloria Toticagüena adituaren arabera, Jaialdi bakoitzaren ondoren, Euzkaldunak Incorporated euskal etxeak bazkide berri ugari izaten ditu –egun 800 inguru dira–, eta ospakizunak AEBetako euskal komunitatearen ekintzak finantzatzeko balio du; tartean daude Boiseko ikastola eta Udaleku proiektua, besteak beste haurren euskalduntzea bultzatzeko sortuak.

Lehen Jaialdiren asmoa zen “holiday festival” bakarra egitea San Ignazio egunarekin. Miren Artiach, Idahoko Estatu Idazkari Pete Cenarrusaren idazkaria, aritu zen hasiera hartan antolatzen. Bere esanetan helburua zen euskal nortasuna –“harrotasuna”– Boiseko gainerako herritarrekin partekatzea. Ondoren, 1990ean, Idahoko Estatuaren lehen mendeurrena zela-eta, Gobernadoreak euskaldunei beste Jaialdi bat ospatzeko eskatu zien, eta hala egin zen. Harrera ederra izan zuen bigarren edizioak eta bost urtetik behin egingo zela erabaki zen. Pixkanaka sona hartu duen ekitaldia izan da, bai Idahon eta baita nazioartean ere.

JON C. HODGSON

JON C. HODGSON

Jaialdi 2005eko hainbat irudi. JonQ.com webgunean sorta ederra aurki liteke.

hiriak bueltan, eta Jaialdi bezalako ospakizunen inpaktu ekonomikoa oso handia da –aurtengo edizioan 50.000 pertsona erakartzeko erronka omen dute, 200.000 biztanle inguru dituen hirira–. Jaialdi 2010eko esponsorren artean enpresa ezagunak daude: OficceMax, Budweiser, KeyBank...

Ospakizuneko beste zita garrantzitsua *Fairgrounds* edo feria gunean izaten da. Dantzari mordoa bilduko da aurtien bertan, Mendebaldeko sei estatutatik etorritako 36 dantza talde, hain zuzen.

Interneteko sare sozialak oso baliagarri suertatzen ari dira Jaialdi promozionatzeko. Esaterako, festa hiriko esparru askotara zabalduko da, eta Euskalkazeta.com webguneak leku horiek kokatzeko mapa interaktiboa sortu du Google-n. Bertan azaltzen dira ospakizunak, jatetxeak eta hotelak. Antolakuntzak prezio bereziak hitzartu ditu zenbait hotelekin, eta horietako

askotan lekurik ez da geratzen jadanik. Bestalde, Twitterren eta Facebooken ere ari dira Jaialdi zabaltzen, eta bertara joango direnen iritzia irakur daitezke: “Zer duzu gogokoen Jaialditik?” dio eztabaidaguneko galderak: “Nire kultura euskaldunak ez diren lagunekin ospatzea, guztiak nahi dute izan euskaldun, kosta ala kosta!” dio Heatherek; “Momenturik emozionanteena izan zen ikustea nola nire aitak topo egin zuen haurra zeneko lagun batekin” Janecek; “Jaialditik gehien gustatzen zaidana da Euzkadiko lagunak ikusi eta lagun berriak ezagutzea. Ezin dute gehiago itxaron!” Anniek; “Dantza egin, abestu, jan eta edan!” egiten du garrasi Dianek.

Jaialdik euskal diasporaren ekintzak finantzatzeko balio du, Boiseko ikastola edo Udaleku, tartean

‘Begi bistan gordeta’: Ellis irlatik Boiseko Jaialdira

Begi bistan gordeta: horrela egon gara urte luzez euskaldunak AEBetan eta izenburu horren pean aurkeztu zen New Yorkeko Ellis Irlan euskaldunen inguruko erakusketa. Boiseko Basque Museum eta Cultural Center-ak, Idaho Humanities Council eta Eusko Jaurlaritzak, besteak beste, antolatu dute erakusketa hau Ellis Irlako immigrazio museoa, eta orain Jaialdira eramango dute, Boisera.

Ellis Irla New Yorkeko ikonirik famatuena ondoan dago. Hainbat herrialdeetatik itsasontziz luze bidaiatuta-koek gogotsu ikusiko zuten amestutako Statue of Liberty. Joandako askok bilatzen zuten *American Dream* eta batzuek amets hau betetzea lortu zuten; beste batzuek aldiz emigratio frogak eta tramiteak pasatu ez, eta atsekabetuta berriz bueltatu behar izan zuten jaioterriara. Horrelako bizipenak izan zituzten Euskal Herritik joandako askok ere. Ellis Irla erakusketa honetarako espazio estrategikoa izan da. Alde batetik, urtero bertaraten diren milaka bisitariengatik. Bestaldetik, AEBetara 1892-1954 bitartean joan zirenek bertatik pasatu behar izaten zutelako beraien ametsak betetzeko aukera izan aurretik.

Ellis Irlako frogak pasatakoek egin zuten, beraz, AEBetako Euskal Herriko historia. Askok Mendebalde- rantz jo zuten trenez. Batzuk Kaliforniara joan ziren, beste batzuk Idahora eta Nevadara, eta badaude Oregon eta Washingtonera joandakoak ere, besteak beste. Erakusketan, besteak beste, AEBetako politikariak, bitxikeriak, dantzak, euskal hotelak, pilota, artzantza, euskaldunen iragana Ameriketan... izan dituzte hizpide. Bestalde, ikus-entzunezko euskarrien bidez euskaldun- nek AEBetako paisaian izandako eragina jaso da: euskal motelen seinaleak edota euskal izenak dramatzaten auto-matrikulak, esate baterako.

Erakusketak aurpegia eta izen-abizenak ipini dizkie AEBetara joandako milaka pertsoneri. Gogor lan eginda

M. MADINABEITIA

104 urteko Luciana Aboitizen ongi etorria erakusketara.

gero, lur berrian erein zuten hazia. Orain, hurrengo belaunaldikoen esku dago beraien aitona-amonen hazia ernaltzea. Horretan ari dira, adibidez, Jaialdi antolatzen buru-belarri dihardutenak; eta ahalegin horren eredu dira baita ere erakusketan aipatzen diren Boiseko Ikastola, North American Basque Organization, Basque Museum & Cultural Center, Boise State University-ko Basque Studies Program edota Reno Unibertsitateko Center for Basque Studies. Ellis Irlako erakusketa ez da oso handia izan, baina bai esanguratsua. Berau ikusterik izan ez dutenek, badute oraindik aukera. Erakusketaren zati bat Boiseko 2010eko Jaialdin izango da. Ondoren, irailetik aurrera, bertako euskal museoa egongo da gure historiaren testigantza lana egiteko asmoz.

Monika Madinaldeitia

argia.com helbidean erakusketaren edukiei buruzko argibide gehiago dituzu, artikulua bertsio luzean.

Patxi Lopez lehendakaria euskal diasporan aurrean lehen aldiz

Aurreko Jaialditan bezala, aurten ere makina bat lagun hurbilduko da Boisera Euskal Herritik, nola dantza talde, bertsolari, herri kirolari edota musikariak, hala oporretan doazen bidaiariak. Politikari eta ordezkari instituzionalak ere ez dira faltako Jaialdin.

Antolakuntzak Patxi Lopez lehendakaria gonbidatu du, eta azken orduko ustekaberik ez badago, han izango dela konfirmatu du. Albisteak interesa piztu du, lehendakari izendatu zutenetik ez baitu diasporara izaera horretako bisitarik egin. Lopezen Gobernuak errezelo handia aurkitu

du Ibarretzek asko zaindu zuen Amerikako euskal kolektibitatean, eta Idahoko bidaia hori “benetako proba” bezala ulertu du askok. Hori gutxi balitz, duela aste batzuk polemika piztu zen, Bizkaiko Ahaldu- nagusi Jose Luis Bilbao (EAJ) Jaialdira bere kabuz joango dela jakin zenean. Aldunditik adierazi dute Bilbaoren bidaia aurrez prestatuta zegoela, baina sozialistek lehendakariari

Euzkaldunak Inc.-eko arduradunek diote hura ekitaldi kulturala dela, eta ez dute zalapartarik espero

“itzala egiteko” estrategia ikusi dute atzean. Gipuzkoako Aldundiko kanpo harremanetarako diputatu Iñaki Galdos (H1!) ere bertan izango da, beste delegazio batekin.

Idaho Statesman Boiseko erreferentzi- azko egunkariak artikulua plazaratu zuen “Politikak muturra sar dezake Jaialdin” izenburupean. Artikuluan, Euzkadunak Inc.-eko arduradunek diote hura ez dela “ekitaldi politikoa”, kulturala baizik, eta ez dute inolako zalapartarik egotea espero. Euskal jatorriko Idahoko politikari ezagunak ere iritzi berekoak dira: “Gehiengoak kultura ospatu eta gozatu nahi du, besterik gabe”, dio John Bieter, alkatearen anaia.

Heriotza Renon

Gero eta gutxiago dira lehen belaunaldiko euskaldunak bizirik AEBetan.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Zaldi Ero

HILABETE DARAMA HETSIRIK Renotik ekarri dudan gutunazalak. Badakit zer dudan zain bertan. Hildakoen oroitzapen mingarria. Hildako gehiegi denbora gutxian. Biziak hila du zor, jakinekoea da erranairua. Hori bezain topikoa ez, Orixek idatzia, William A. Douglassen *Death in Murelaga* liburu azal guztiz beltzaren gaztelaniazko bertsoari Eduardo Estrade itzultzaileak ezarri ziona: *Jai nintzen hiltzeko / denbora oroz noa hiltzen / hildakoa erabat / hasiko naiz bizitzan*. Bertsoaren ederragatik ere, kontsolagarri eskasa.

Heriotza usaina dakart Renotik, heriotza herriko Zazpiak Bat euskal klubaren buletinean. “Damu gara hainbat euskaldunen heriotzaren berri eman beharra. Gure doluminak hildakoen sende eta lagunei”. Hila da Alvida “Al” Josephine Hafford, Mary Barnetche eta Urbano

Pedroarena Pete Arena euskaldunen alaba. Hila da Lola B. Olaciregui. Hila, Lolaren neba Ray Barainca. Hila, Peter Dominique *Mick* Laxalt. Hila Raymond Gabica. Hila Joseph *Joe* Mendive. Hila, Bruce Laxalt... Horiek denak aurtengo udaberrian joanak, berrikitan hilak, baina aski izan duzu telefonoa hartu, adiskide zaharrei deiadarra jo eta berehala jakiteko. Inazio Olarreagak esan dizu: “Bai. Asko hil dira denbora gutxian. Eta Frantzisko Aranda, hil zen gizajoa. Gure laguna. Eta Ramon Jaioren anaia ere hil dela entzun dut. Luis Jai. Euskaldunak, hildako asko izan dira Renon oso denbora gutxian”. Gero zer etorriko den, kezka. “Oraingo euskaldunak hiltzen direnean, akabo! Gazteek ez dute interesik”. Xanti Basterretxeak

AEBetako Mendebaldeko euskaldun baten hilarria.

ez du besterik esango. “Txato Gerrikabeitia? Hil zen. Hortaz, jakin duzu Ramonen anaia ere lurperatu duguna... Hemen euskaldunak bagoaz”.

Eta hartu autoa eta ihes egin diozu Renori. Ihes heriotzari, Bagdadeko merkataria gogoan harturik. Hegoalderantz jo duzu, Minden-Gardnervillera. Nevadan oraindik, baina Kaliforniako mugari buruz. Han, Juan Leonisen heriotzaren berri eman dizute biziek.

**Jo duzu kax-kax. Inor ez...
Jo duzu hilerrira, badakizu
han euskaldunak beti
dituzuna zain,
bakardadean, haizearen
hegaletan espiritu**

Eta hartu autoa eta ipar-ekialdera abiatu zara orduan, Reno saihetsetik iragan eta Winnemuccarantz. Bertan, hila da Migel Olano. Jerry Etcheverryk esan dizu, bigarren belaunaldiko euskaradunak. Badu jakituria, badu ezagutza. Winnemucca eta herriko euskaldunak bertatik bertara ezagutzen ditu. “Dozena erdi dira lehenbiziko generazioko euskaldunak Winnemuccan. Sei. Joanak dira gainerako guziak”. Eta izendatu ere dizkizu banan-banan jaso ez duzun elkarrizketa informalean. “Pete Salla, Nekane, Estanis, Isidro... Sei”.

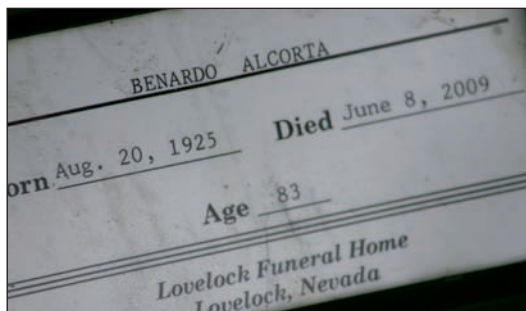
Eta hartu autoa eta heriotzari ihesi oraindik, Winnemuccatik iparralderago. Iragan duzu Orovadako *Basque Blvd* bide-seinalea McDermitt herrira bidean. Iragan dituzu Lasa eta Albisu kale izenak McDermitt sarreran.

Hain zuzen, Albisutar baten etxea duzu jomuga. Orain dela lau urte ageri zuen amerikar banderarik ez du erakusten. Ilintia da abertzaletasunaren sua, non-bait... Jo duzu kax-kax. Inor ez bertan. Jo duzu ezagutzen duzun beste euskaldun baten etxea. Atariko belarretan, ohol zurian beltz: *130 Basque Home*. Ate gainean, *Alcorta's* zenuen duela bost urte; joana da hori ere. Jo duzu, dena den. Inor ez, isiltasuna besterik. Jo duzu Etchart. Inor ez. Jo duzu... Jo duzu hilerrira, badakizu han euskaldunak beti dituzuna zain, bakardadean, haizearen hegaletan espiritu... Hala ere, ez ohiko mugimendua McDermitteko hilerrian. Langileak, hura apain dotoretzen. *Memorial Day* dute laster, hildakoen eguna. Bizirik ez duzu euskaldunik ikusi. Hildakoekin ari zara, hilobien argazkiak bata bestearen ondoren egiten. Lasa, Albisu, Jaca, Arruti, Echave, Bengochea, Ruiz, Yraguen, Babiola, Achaval, Ansotegui, Alcorta, Arrien...

–Senideren baten bila?
–diost langile koadrila zuzentzen duen adinekoak.

–Euskaldunen bila!

–O, ikusten dut! Mordoxka duzu hilerri alderdi honetan... Bernardo Alcorta, diozu? Iaz hil zen. Arbolape hartan duzu ehortzirik, hilarria jarri gabe oraindik. Andrea ez, andrea bizirik da. Gorraizeak jota dago eta horregatik ez zizun irekiko. Adin handikoa bai, baina bizirik... John Albisu? Winnemuccara joan direla uste

Goitik behera: alcortatarren etxea, McDermitt-en; Bernardo Alcortaren hilobiko behin-behineko idazkuna; George Wilkinson, euskaldun hilen eta bizien berriematea.

dut, sendagilearenena. Bizi da hura ere. Anaia hil zitzaion, Jim. Gaitzak hartu zuen, minbizi suerte batek, eta airean joan zen. Ez duzu haren hilibirik ez aztarnarik hemen, hilerrian.

Erre zuten eta mendi magalean haizatu zituzten haren errautsak. Haiek denak ezagutu nituen, haiekin joan nintzen eskolara, hemen, McDermiten. Jende ona. Oraindik badituzu batzuk hemen, baina ez garai batean bezainbeste. Ez gara betiko. Hil ziren...

–Nola duzu izena?

–George Wilkinson, beste alderdi horretan dituzu nire senideak lurpean –eta euskaldun gehiagoren aztarna eman dizu, hilak batzuk, biziak beste batzuk.

Ezbarrik gabe, askoz ere zerrenda handiagoa osatzen dizute hildako euskaldunek, bizi direnek baino AEBetako Mendebalde honetan. Kalifornian, Nevadan, Idahon, Wyomingeko herrietan, badoaz lehen belaualdiko euskaldunak. 1975ekoa bide da Renon denik eta lehenbiziko generazioko azken euskalduna. Juan Braña aizkolaria da. Eraikuntzan bertan ere, Nevadan hainbat eta hainbat euskaldunek jardun duten lanbidean bertan ere, bakarra da. Erretiraturik bizi dira gainerako guztiak.

Kito da aspaldi immigrazioa. Ez dago euskaldun berririk, *Jaialdi* eta gisako festaren hotsetara bazter hartara jotzen duen bisitari turista besterik.

Mundu baten akabua. Bestelako baten hasiera, itzulerarik gabeko bidean. ■

argia.c helbidean diaporama ikus dezakezu, Miel A. Elustondok AEBetako Mendebaldera egindako bidaien irudiekin.

● ZIENTZIA
● IRAKURLE
● ORORENTZAT

Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara Zerbitzuak 2003an abiarazitako ekimena da ZIO (Zientzia Irakurle Ororentzat). Bizkaiko Foru Aldundiaren laguntzari esker urterik urte osatuz doa ZIO bilduma.

Zientziara hurbiltzeko liburu erakargarri eta erabilgarriak eskainiz, euskara eta jakintza uztarturik jartzen dira edonoren esku.

